

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Viedas salas”**(pašiniciatīvas atzinums)**

(2015/C 268/02)

Ziņotāja: DARMANIN

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu 2014. gada 10. jūlijā nolēma izstrādāt pašiniciatīvas atzinumu par tematu

“Viedas salas”

(pašiniciatīvas atzinums).

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa atzinumu pieņēma 2015. gada 4. martā.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 506. plenārajā sesijā, kas notika 2015. gada 18. un 19. martā (19. marta sēdē), ar 147 balsīm par, 1 balsi pret un 5 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Ieteikumi

1.1. Salām ir tikai tām raksturīgas pazīmes, kas rada noteiktas grūtības; taču šīs pazīmes var izmantot un pavērt salām iespējas, ja viedas un ilgtspējīgas attīstības politiku īsteno, lai konkurences jomā salām nodrošinātu priekšrocības, ko rada ilgtspējīga izaugsme un kvalitatīvāka nodarbinātība.

1.2. Saistībā ar viedas un ilgtspējīgas attīstības politikas izstrādi un īstenošanu būtu jāņem vērā arī salu īpatnības, jo īpaši to neaizsargātība pret klimata pārmaiņu ietekmi. Tāpēc ar politiku un iniciatīvām būtu jānodrošina, ka pasākumi, kuru mērķis ir panākt pielāgošanos klimata pārmaiņām, ir atbilstoši integrēti visās jomās, lai tādējādi nodrošinātu, ka salas veido un stiprina noturību pret klimata pārmaiņām visās ekonomikas jomās.

1.3. Lietpratīga politika, kuras mērķis ir viedas salas, nozīmētu, ka jāveic “pārbaude attiecībā uz salām”, proti, katrs ES pasākums būtu jāpārbauda, lai noteiktu tā ietekmi uz salām un noskaidrotu, vai pienācīgi ņemta vērā salu dimensija. EESK rosina Komisiju visos ģenerāldirektorātos ieviest šādas salu interesēm atbilstošas pārbaudes.

1.4. EESK ierosina virkni pārdomātu politikas ieteikumu, lai atbalstītu viedas salas. Katrs ieteikums ir sīki paskaidrots un izklāstīts atzinuma 4.–11. punktā. Ieteikumi attiecas uz šādām jomām:

- digitalizācijas programma: ieguldījumi infrastruktūrā, vienotā tirgus izveides pabeigšana, kā arī ieguldījumi pētniecībā un izstrādē,
- energoapgāde: uz salām izmēģina okeāna, plūdmaiņu, viļņu, saules un vēja enerģiju, kā arī šo tehnoloģiju kombināciju,
- transports un mobilitāte salu pilsētās: “Apvārsnis 2020” un *Interreg* aptver programmas, kas vērstas uz jūras transportu un mobilitāti pilsētās ar mērķi sekmēt ilgtspēju salās; valsts atbalsta piesaistīšana ilgtspējīgam transportam,
- jūrlietu politika: jūras uzraudzība; salas tiek izmantotas kā izpētes centri pētniecības un izstrādes vajadzībām tādās jomās kā derīgo izrakteņu ieguve jūrā un okeanogrāfija; novērtējums par to, kā jūrlietu politika ietekmē salas; salu nozīme jūrlietu politikā,

- preču un pakalpojumu tirdzniecība: paraugprakse saistībā ar nišas tirdzniecību, politikas pielāgošana nišas tirdzniecības veicināšanai salās, atvērta laboratorijas ekonomiskajai un sociālajai attīstībai salās,
- tūrisms: pieejamība, kā arī tūrismam raksturīgās īpatnības un tūrisma sekas,
- ūdens apsaimniekošana: politika, kurā ņemtas vērā vienīgi salām piemērotas savdabīgās īpašības,
- izglītība, apmācība un mūžizglītība.

1.4.1. Jāņem vērā, ka šo ieteikumu īstenošanu – atkarībā no kompetences un saistībām – kopīgi vai katrs atsevišķi uzņemas galvenokārt vietējais, reģionālais, valstu vai ES līmenis. Tādēļ ir būtiski panākt dažādu līmeņu sadarbību.

2. Darbības joma

2.1. Šajā atzinumā EESK pamatā izmanto salu definīciju, ko izstrādājusi Apvienoto Nāciju Organizācija. Tomēr jāatzīmē, ka atzinumā definīcijas darbības joma ir, no vienas puses, sašaurināta, ar salām saprotot vienīgi salas, kas ir Eiropas Ekonomikas zona (EEZ) sastāvdaļa, bet, no otras puses, paplašināta, to attiecinot arī uz mazām un vidēja lieluma salām, kuras pašas ir valstis un vienlaikus Eiropas Ekonomikas zona dalībvalstis. Tas attiecas konkrēti uz Maltu, Kipru un Islandi.

2.2. Ar terminu “viedās salas” EESK konkrēti atsaucas uz salu teritorijām, kas rada ilgtspējīgu vietējās ekonomikas attīstību un augstu dzīves kvalitāti, parādot izcilību vairākās svarīgās ilgtspējas jomās, kā ekonomika, mobilitāte, enerģētika, vide, IKT, ūdenssaimniecība, izglītība, cilvēkkapitāls, kā arī izcilība pārvaldības jomā.

3. Ievads

3.1. Eiropas salas dažkārt ir nelabvēlīgākā situācijā salīdzinājumā ar kontinentālo Eiropu, jo tās ir izolētas un atrodas nomaļus. Tomēr ģeogrāfiskais stāvoklis rada gan lielas priekšrocības, gan arī trūkumus, un pašlaik salas paver arī ļoti plašas iespējas ne vien pašu, bet arī visas Eiropas izaugsmei un attīstībai. Tādēļ EESK rosina īstenot tādu lietpratīgu politiku un pārdomātas attīstības iniciatīvas ES, valstu un reģionālajā līmenī, kas ņemtu vērā arī salu īpatnības. Tomēr atbildība par lietpratīgiem politikas pasākumiem salās būtu jādala starp visiem minētajiem līmeņiem, un tā nebūtu jāuzņemas tikai vienai kategorijai. Ņemot vērā šo dalīto atbildību, bet ne tikai tās dēļ, EESK rosina izveidot salu ekspertu grupu, kas pārraudzītu politiku un tās piemērotību un ietekmi uz salām. Turklāt EESK iesaka izveidot atvērtu platformu salām, kura darbotos kā forums koordinācijai un rīcībai starp salām saistībā ar viedo salu mērķiem.

3.2. Salu īpašās iezīmes bieži vien izraisa noteiktas sociālas īpatnības, piemēram, iedzīvotāju skaita samazināšanos, jo cilvēki labāku iespēju meklējumos pārceļas uz kontinentu, grūtības, kas saistītas ar transportu, un dažreiz atstumtību. Tomēr dažām salām ir izdevies šos trūkumus pārvērst par priekšrocībām, izveidojot attiecīgas nišas un spējot atšķirties no pārējām.

3.3. Ņemot vērā salu īpatnības, EESK aicina ES rīcībpolitikā iekļaut “pārbaudi attiecībā uz salām”, proti, katrs politikas pasākums būtu jāpārbauda, lai noteiktu tā ietekmi uz salām un noskaidrotu, vai pienācīgi ņemta vērā salu dimensija. EESK rosina Komisiju visos ģenerāldirektorātos ieviest šādas salu interesēm atbilstošas pārbaudes.

4. Digitālās spējas

4.1. Tā kā internets noteikti būs Eiropas izaugsmes joma, līdz 2020. gadam izvirzītie mērķi ir nodrošināt, ka 2020. gadā visi Eiropas iedzīvotāji var piekļūt platjoslas pieslēgumam un 2015. gadā 50 % iedzīvotāju veic pirkumus tiešsaistē.

4.2. Saistībā ar to, ka līdz 2020. gadam ir paredzēts nodrošināt visaptverošu interneta pārklājumu, jānorāda uz infrastruktūras problēmām un to, ka daži reģioni, tostarp dažas salas, ievērojami atpaliek. Pašlaik vairākās salās, it īpaši visattālākajās salās, internets nav pietiekami izplatīts un sabiedrībai ir maz iespēju piekļūt internetam.

4.3. Lai gan viens no stratēģijas "Eiropa 2020" mērķiem bija līdz 2013. gadam nodrošināt interneta pārklājumu visā Eiropā, dažās salās šis mērķis vēl nav sasniegts galvenokārt infrastruktūras problēmu dēļ.

4.4. Digitālās spējas ir viens no veidiem, kā salas var pārvarēt tādu šķērslī kā ģeogrāfiskā nošķirtība, ne tikai izmantojot iespējas, ko e-komercija paver uzņēmējdarbības un nodarbinātības jomā un maziem un vidējiem uzņēmumiem (MVU), bet arī dodot sabiedrībai iespēju gūt lielāku labumu no vienotā tirgus.

4.5. Tādēļ EESK rosina veikt konkrētus pasākumus gan Eiropas, gan valstu līmenī, lai

- i) ieguldītu līdzekļus infrastruktūrā, tādā veidā salās nodrošinot platjoslas pakalpojumu pilnīgu pieejamību;
- ii) pabeigtu digitālā vienotā tirgus izveidi, tādējādi nodrošinot, ka salas nenonāk neizdevīgākā stāvoklī un var neierobežoti iesaistīties vienotajā tirgū;
- iii) Eiropas līmenī ieguldītu līdzekļus pētniecībā un izstrādē, izmantojot salu potenciālu veicināt darbavietu radīšanu un izaugsmi attālos apvidos. Turklāt šāda pētniecība un izstrāde būtu jāizmanto kā līdzeklis ar mērķi panākt lielāku sociālo inovāciju salās.

5. Enerģētiskā ilgtspēja

5.1. Enerģētikas jomā Eiropa ir izvirzījusi mērķus līdz 2020., 2030. un 2050. gadam, lai kļūtu ilgtspējīgāka un ierobežotu fosilā kurināmā izmantošanu pieprasījuma pēc enerģijas apmierināšanai. Dažas ES salas ir atkarīgas ne tikai no fosilā kurināmā, kas vajadzīgs visu enerģijas vajadzību apmierināšanai, bet arī no noteiktām ierobežotām kurināmā piegādes metodēm.

5.2. Tāpēc jo svarīgāk ir panākt, ka salās enerģija tiek izmantota ilgtspējīgāk. Salām pēc to būtības ir īpaši labas iespējas maksimāli izmantot okeāna enerģiju, vēja enerģiju un saules enerģiju.

5.3. Ir veiksmes stāsti, kas liecina, ka salām ir iespējas kļūt neatkarīgām, proti, panākt, ka tās pašas spēj ilgtspējīgi apmierināt pieprasījumu pēc enerģijas. Piemēram, Samsē sala, kas atrodas Dānijas vidusdaļas piekrastē, ir Dānijas "atjaunīgo energoresursu sala" kopš 1997. gada. Izmantojot 11 uz sauszemes izvietotus vēja ģeneratorus, proti, atjaunīgos energoresursus, desmit gados tā spēja energoapgādes jomā kļūt pilnīgi neatkarīga. Arī Eljerro sala – viena no Kanāriju salām – 2014. gadā energoapgādes jomā kļuva pilnīgi neatkarīga, izmantojot vēja ģeneratoru un hidroelektrostacijas ražotu enerģiju.

5.4. No atjaunīgiem energoresursiem Eiropas salas varētu gūt lielu labumu. Šī nozare mazina salu atstāto oglekļa dioksīda pēdu, un tā ir izaugsmes un nodarbinātības avots ne tikai pašā nozarē, bet arī citviet, kā liecina Samsē salas piemērs: sala ir kļuvusi par tūristu iecienītu galamērķi, jo energoapgādes jomā cenšas kļūt neatkarīga ilgtermiņā.

5.5. Tādēļ EESK rosina gan Eiropas, gan valstu līmenī veikt pasākumus šādās jomās:

- i) liela uzmanība jāvelta pētniecībai un izstrādei, kas saistīta ar okeāna enerģijas, viļņu enerģijas un plūdmaiņu radītas enerģijas pieejamību salās, un salas jāizmanto, lai ne tikai veiktu izmēģinājumus, pat tad, ja tas ir radniecisks jautājums, bet arī piesaistītu vietējo zinātību un pieredzi pētniecības jomā;
- ii) jāpēta, kā dažādu atjaunojamas enerģijas veidu apvienošana ietekmē mazos un lokalizētos apvidus, piemēram, salas;
- iii) inovācijas jomā jāīsteno konkrētas iniciatīvas, kas paredzētas salām.

Šādās darbībās būtu jāņem vērā dažādās jūrās/okeānos esošo salu īpašie apstākļi.

6. Transports un mobilitāte salu pilsētās

6.1. Transports ir īpaši sarežģīts jautājums cilvēkiem, kas dzīvo salās, kuras ir jūras ielenktas un ļoti atkarīgas no prāmjiem un aviosabiedrībām. Arī preču importa un eksporta jomā salas ir ļoti atkarīgas no jūras transporta. Tādēļ prāmju pakalpojumu sniedzēji saņem valsts atbalstu un subsīdijas, lai iedzīvotājiem daļēji mazinātu izmaksu slogu, ko rada pārvadājumi ar prāmi. Daudzi transporta uzņēmumi joprojām izmanto zemas kvalitātes degvielu, kas apdraud jūras transporta darbiniekus, vietējos iedzīvotājus un tūristus.

6.2. Lai arī mobilitāte pilsētās ir atkarīga no plašas mehānisko transportlīdzekļu izmantošanas, arvien biežāk tiek izmantotas ilgtspējīgāki pilsētas transporta veidi, piemēram, Līpāru salās tiek izmantoti zema emisijas līmeņa transportlīdzekļi. Salās ir lielākas iespējas hibrīdautomobiļu un elektromobiļu ieviešanai vai plašākai izmantošanai.

6.3. EESK iesaka veikt pasākumus šādās jomās:

- i) būtu vajadzīgi īpaši programmas “Apvārsnis 2020” projekti, kuru mērķis ir nodrošināt energoefektīvu jūras transportu uz salām;
- ii) valsts atbalsts transporta jomā būtu jāpiešķir uzņēmumiem, kas veic konkrētus pasākumus, lai samazinātu emisijas, bet jūras transporta gadījumā – izmanto augstas kvalitātes degvielu;
- iii) *INTERREG* projektiem jābūt vēršotiem uz energoefektīvu mobilitāti salu pilsētās;
- iv) uzsvars būtu jāliek uz pienācīgu un ilgtspējīgu darbavietu radīšanu salās. EESK arī aicina mazināt to aviosabiedrību un kruīzu kuģu darbinieku nodarbinātības nestabilitāti, kas apkalpo salu maršrutus un kuru uzņēmējdarbība bieži vien gūst labumu no salu pievilcības;
- v) arī vecāka gadagājuma cilvēku un personu ar invaliditāti piekļuves iespējas vajadzētu iekļaut lietpratīgos transporta politikas pasākumos attiecībā uz salām.

7. Jūrlietu politika

7.1. Pēdējos gados lielāka uzmanība ir pievērsta jūras nozaru ekonomikai un tās potenciālam. Jūrlietas ir ļoti svarīgas salām, jo tās ielenc jūra.

7.2. Salas var gūt konkrētus ieguvumus no ES līmenī īstenotās jūrlietu politikas.

7.3. EESK atkārtoti norāda, ka tā jau agrāk ir aicinājusi izstrādāt atzinumus par ES salu nozīmi saistībā ar jūrniecības tradīcijām un zinātību jūrniecības darbību jomā. ES salas bauda salīdzinošu priekšrocību, jo uz salām ir jūrnieki, kuriem ir paaudzēs mantotas zināšanas par jūrlietām, un šīs zināšanas nedrīkst izzust. Tomēr laikā, kad krastā ir augsts bezdarba līmenis, ES kuģniecības nozarē, kā zināms, trūkst jūrnieku, kurus varētu pieņemt virsnieku amatos ES flotē.

7.4. EESK iesaka veikt pasākumus šādās jomās:

- i) būtu jāveic pasākumi, lai nodrošinātu, ka salas gūst konkrētu labumu no jūras uzraudzības;
- ii) salas būtu jāiesaista pētniecībā un izstrādē tādās jomās kā derīgo izrakteņu ieguve jūrā, okeanogrāfija un jūras gultnes kartēšana, un būtu jāuzlabo salu veiktspēja šajās jomās; salām var būt lielāka nozīme bioloģiskās daudzveidības aizsardzībā, un iniciatīvas, kas dažādos līmeņos tiek īstenotas šajā jomā, ir jāatbalsta;
- iii) Eiropas Komisijai ES līmenī būtu jāveic ietekmes novērtējums par Eiropas salu lomu jūrlietu jomā;
- iv) būtu jāpastiprina centieni jūrlietu jomā, īpašu uzmanību pievēršot salām un to nozīmei;
- v) Eiropas Savienībai būtu jārikojas, lai ES salu iedzīvotājus piesaistītu jūrnieka profesijai un sniegtu viņiem nepieciešamo apmācību.

8. Salu produkti un pakalpojumi

8.1. Eiropas salas atrodas atšķirīgās attīstības pakāpēs, dažas joprojām ir tā dēvētajā *MIRAB* (*Migration, Remittance, Aid and Bureaucracy*) pakāpē (*Bertram and Watters, 1985*), citas ir *SITE* (*Small Island Tourist Economies*) pakāpē (*McElroy, 2006*), bet citas ir sasniegušas tā dēvēto *PROFIT* (*People, Resources, Overseas, Finance, Transportation*) pakāpi (*Baldacchino, 2006*).

8.2. Daži skaidri labas prakses piemēri saistībā ar salām, kas sasniegušas *PROFIT* pakāpi:

- Džersija: privātā kapitāla pārvaldība,
- Malta: elektroniskās spēles,
- Islande: mākoņdatošana,
- Kipra: kuģu reģistrēšana,
- Krēta: acu ārstēšana ar *LASIK* metodi.

8.3. Salas ir konkurētspējīgākas, ja tās spēj atrast tirgus nišas un sasniegt tajās izcilību.

8.4. Tādēļ EESK iesaka

- i) apzināt salām noderīgus labas prakses piemērus;
- ii) ar reģionālo politiku veicināt šādu nišu attīstību;
- iii) salas izmantot kā atvērtas laboratorijas, kurās izstrādā šādus produktus vai pakalpojumus, ko pēc tam varētu plašāk pārņemt Eiropas kontinentālajā daļā.

9. Salu tūrisms

9.1. Salas ļoti bieži ir saistītas ar tūrismu (*SITE* pakāpe); lai arī tūrisms ir salām nozīmīga nozare, tā nedrīkst būt vienīgā vai galvenā nozare un atbilstoša uzmanība ir jāvelta rūpniecībai kopumā.

9.2. Nišas tūrisms sniedz salām nenoliedzamas priekšrocības konkurencē ar pieejamākām teritorijām Eiropas kontinentālajā daļā. Taču nišas tūrisms ne vienmēr ir dārgāks tūrisms. Šajā sakarā salu pieejamība ir ļoti svarīga, lai nodrošinātu pieejamību no finanšu, attāluma un arī transporta viedokļa, vienlaikus ievērojot vides aizsardzības prasības.

9.3. Tādēļ EESK iesaka

- i) ar tūrismu saistītajos politikas pasākumos īpašu uzmanību veltīt salu apstākļiem;
- ii) ar tūrismu saistītajā pieejamības jautājumā ietvert gan transporta aspektu (iespējas nokļūt uz salas), kā minēts iepriekš, kā arī pieejamību no finanšu un mobilitātes viedokļa un prasības attiecībā uz vides aizsardzību.

10. Ūdens apsaimniekošana

10.1. Ūdens apsaimniekošanas jomā salas saskaras ar līdzīgām problēmām, kā ūdens trūkums, ūdens kvalitātes pazemināšanās, neatbilstošas ūdens apsaimniekošanas metodes (piemēram, resursu pārmērīga izmantošana) un tūrisma izraisīta pieprasījuma palielināšanās.

10.2. Vulkāniskajās salās ūdens resursu apsaimniekošanai pievienojas dimensija, kurai parasti nepievēršas ūdens apsaimniekošanas politikā: ūdens avotu piemērotība no veselības aizsardzības viedokļa.

10.3. Tādēļ EESK iesaka ūdens apsaimniekošanas politikā īpašu uzmanību veltīt salu īpatnībām, jo salu vajadzības bieži saistītas ar

- i) ūdens atkārtotu izmantošanu;
- ii) dzeramā ūdens un dzeršanai neparedzēta ūdens nodalīšanu;
- iii) atsāļošanu;
- iv) lietus ūdens savākšanu;
- v) veselības apsvērumu dēļ izmantojamo ūdens avotu ilgtspējas uzlabošanu.

11. Izglītība, apmācība un mūžizglītība

11.1. Daudzi uzskata, ka izglītība ir būtisks aspekts, kas ietekmē dzīves līmeņa paaugstināšanu. Tas jo īpaši attiecas uz salām. Terciārās izglītības iestādes, kas atrodas salās, bieži sasniedz izcilību noteiktās jomās, un tas atspoguļo nišas pieeju, taču būtu jānodrošina, ka salu iedzīvotājiem ir iespējas iegūt arī vispārēju augstāko izglītību.

11.2. Tādēļ būtu vairāk jāizmanto digitālās pasaules potenciāls, lai nodrošinātu, ka salu iedzīvotājiem mācīšanās iespējas un izglītība ir tikpat pieejamas kā cilvēkiem, kas dzīvo Eiropas kontinentālajā daļā. Spilgts digitālās pasaules pavērto iespēju piemērs ir Kiklādu salas, kur mācību vajadzībām plaši izmanto telekonferences.

11.3. Salas cieš no iedzīvotāju skaita samazināšanās, tāpēc mūžizglītību var un pat vajadzētu ņemt vērā politikas un prakses pasākumos, lai noturētu tādu darbaspēku, kam ir ne tikai augsts nodarbināmības līmenis, bet arī vēlme palikt turpmākai dzīvei uz salas.

11.4. Tādēļ EESK iesaka politikā

- i) pievērsties izglītības nozīmei salu attīstībā;
- ii) īstenot mūžizglītības koncepcijas, lai nodrošinātu nodarbināmību un darbaspēku, kas spēj pilnībā izmantot darba tirgus potenciālu salās;
- iii) nodrošināt, ka salas nezaudē darbaspēku.

Briselē, 2015. gada 19. martā

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Henri MALOSSE*